

PUŠKIN

Jurij Tyňanov

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Jurij Tyňanov: Puškin
Translation © Ildikó Drugová 2019
Cover © Lubica Končeková 2019
Slovak edition © Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov,
spol. s r. o., Bratislava 2019
e-mail: vsss@stonline.sk
<http://www.vsss.sk>

u. fond
na podporu
umenia

Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu umenia

VYDAVATEESTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV,
spol. s r. o.

Jurij Tyňanov: Puškin
Z ruského originálu Юрий Николаевич Тынянов: Пушкин, Московский рабочий,
Москва 1988 preložila Ildikó Drugová
Zodpovedná redaktorka Zuzana Hudňová
Obálka, grafická úprava a sadzba Lubica Končeková
Tlač P + M, s. r. o., Turany
Prvé vydanie
Vytlačené na Slovensku

ISBN 978-80-8202-072-7

Jurij Tyňanov

PUŠKIN

* Prvá časť *

DETSTVO

Prvá kapitola

1

Major bol skúpy. Vzdychol, zamkol sa v izbe a tajne prepočítal peniaze.

Spomenul si, že ešte v garde mu ostal kamarát dlhý stovdvsat' rubľov, a zarmútil sa.

– Pst! – okríkol kanárika, čo začal spievať nevhod, prezliekol sa, poobdivoval sa pred zrkadlom, ponaprával si šaty, vzal palicu, vybehol do predizby a sucho prikázal kozáčikovi:

– Chystaj sa. Ale obleč si niečo čistejšie.

Potom zadrobčil k bočným dverám, pootvoril ich a nežne povedal:

– Idem, duša moja.

Nikto mu neodpovedal. Prešiel po špičkách k východu, pomaličky otvoril dvere, pričom dal pozor, aby nevřzjali. Kozáčik šiel za ním s cestovnou truhlicou.

Dom stál vo dvore, za dvorom bola záhrada s kvetinovým záhonom, lipou a piesočnatými chodníkmi. Kozáčikovi prikázali, aby odtiaľ vyháňal susedove sliepky.

Pes začul kroky a zahundral zo sna. Major vykľzol cez vrátka. Kráčal dosť ľahko, no bolo vidieť, že sa bojí, aby naňho niekto nezavola.

Pustil sa po ulici. Nemecká ulica, na ktorej býval, bola fádna: dlhý plot, čo od dlhoročných dažďov získal striebřistý odtieň, rozmazaný obrázok na bráne a – blato. Dávno síce nepršalo, ale všade ležalo blato – hrudy, kusy, koľaje. Prechádzali tadiaľ nemeckí remeselníci, akási baba niesla hus. Nepozrel na nich. Uličkami prišiel k Razguľaju – miestu, ktoré dostalo svoj názov podľa chýrnejšej krčmy. Tam si začal najímať drožky,

jednal sa s kočišmi, pričom mu neobyčajne stvrdla tvár; drožkára si najal po Pokrovskú bránu. Mítrha bola trochu vystrašená a vzadu bežal kozáčik s truhlicou. Pri Pokrovskej bráne major vystúpil a vyšiel na bulvár.

Na bulvári sa premenil.

V modrej kravate, ktorá sa mu farbou hodila k očiam, opierajúc sa o ľahkú palicu, poškuľoval bokom a kráčal pomaly, pričom sa ovieval hodvábnou šatôčkou, akoby pootvorenými ústami zachytával príjemný chlad bulvára. Krátko nato si od dievčaťa kúpil kyticu záhradných kvetov. Bol júl a slnko pripekalo. Vo veľkej vzdialenosti za ním išiel kozáčik.

Tak sa dostal k Miasnickej bráne a ďalej na Ochotnyj riad. Šiel si bezstarostne, zľahka poskakujúc a jednotaj sa obzerajúc za ženami, čo prechádzali okolo. Kozáčik sa vliekol za ním a utieral si rukávom pot. Zišiel do vínnej pivnice. Hoci bolo ešte zavčasu, už sa tam dvaja znalci hádali o prednostiach burgundského a Château Lafite. Dlho si vyberal víno, snažil sa vybrať to najlepšie a najlacnejšie. Keď si vybral tri fľašky, jednu Saint-Péray a dve Château Lafite, ledabolo zaplatil, ukázal kozáčikovi na víno a povedal nežne, ale tak, aby to počuli všetci naokolo:

– A adresu si pamätáš, hlupáčik? Pravdaže si ju nepamätáš. Zopakuj po mne: vedľa domu grófký Golovkinovej, dom gardového majora Puški-na. Tam ti to povie každý. Nie, to si nezapamätáš, ty trkvas. Ja ti to napíšem a ty sa spýtaj strážnika.

A s ľahkým smiechom mu to napísal.

Kozáčik sa naňho neprítomne pozeral a strčil si papierik do deravého vrečka.

2

Gardový major, presnejšie – kapitán-poručik, bol už rok vo výslužbe a pôsobil na vojenskom komisariáte, takže jeho uniforma nebola vôbec gardová, no ešte vždy volal sám seba gardovým majorom Puškinom. Bolo chladno a fúkala „bóra“ alebo „severný vietor“, ako vraveli v lepších rodinách, aby nespomenuli meno imperátora Pavla.

Preto, keď major sám seba nazýval gardistom v žakete vojenského komisariátu, akoby narážal na príčiny, pre ktoré odišiel do výslužby, aj na to,

že je dočasná. V skutočnosti musel odísť do výslužby, tak ako jeho brat Vasilij Lvovič, preto, lebo na život v garde chýbali prostriedky a za prácu na vojenskom komisariáte dostával plat.

S matkou, bratom a sestrami vlastnili zeme v Nižnonovgorodskom kraji. Dedina Boldino bola skutočná bojarská votčina¹ s tritisíc dušami, problém bol však v tom, že na jej delení pred deviatimi rokmi sa zúčastnil aj otcov jediný syn z prvého manželstva, ktorý väčšiu časť zeme a duši vysúdil sebe a svojej matke.

Sergej Lvovič si preto v duši navždy uchoval opatrnosť vo vzťahu k príbuzenstvu a prvorodeného syna vymazal z pamäti.

Svoju votčinu Sergej Lvovič nikdy nenavštívil a keď mamička – nie bez zlosti – naznačovala, že by nezaškodilo, keby tam občas zabehol, bolestne krivil tvár. Vedel, že je tam tisíc duší, ani o jednu menej, že na riečke stojí mlyn, za štátne peniaze tam postavili hostinec a dookola je hustý les. A nejasne si predstavoval, že v lese rastú lesné plody a žijú vlci. Keď dostal dôchodok, vždy sa mu potešil ako pokladu a vo chvíli sa cítil ako boháč. Keď peniaze meškali, začal sa znepokojovať a smútiť. Gardové hospodárenie bolo biedne a vrecká deravé.

Medzitým mal Sergej Lvovič ako príslušník gardy, mladý a citlivý muž, a ako o ňom vraveli slečny, bel esprit², stále úspech.

Po francúzsky hovoril tak uhladene, že keď prešiel do ruštiny, mimovoľne sykal a fufnal. Poznal všetky nové francúzske romancy a zaujímal sa aj o ruskú literatúru. Vyhovovala mu sloboda a spoločnosť literátov. Kde mohol človek okriať na duši? Medzi literátmi. Sergej Lvovič medzi nimi oddychoval a nikdy nepremeškal príležitosť navštíviť Nikolaja Michajloviča Karamzina, proroka všetkého krásneho. V poslednom čase sa trochu upokojil, ochladol, stal sa skutočnejším, no vždy bol zhovievavý, láskavý a múdry. Pre Sergeja Lvoviča plnil úlohu akéhosi majáka. Ešte vždy býval v Pleščejevovom dome na Tverskej.

Pred dva a pol rokom sa Sergej Lvovič oženil. Jeho žena bola neobyčajné stvorenie. Peterburskí gardoví dôstojníci ju volali „prekrásna kreolka“ a „prekrásna Afričanka“, ale služobníctvo, ktoré hnevala svojimi vrtochmi, ju pre jej oči volalo černoškou.

¹ Dedičný majetok ruskej šľachty. (Pozn. prekl.)

² Duchaplný (franc.)

Bola vnučkou černocho, veliaceho generála a predtým priateľa a komorníka Petra Veľkého, známeho Abrama Petroviča. Podliak otec ju aj s matkou opustil, keď bola v útlom veku, takže vyrastala ako sirota. V jej osude však zohrali úlohu jej strýkovia, generál morského delostrelectva Hannibal, ktorý vlastnil nádherný majetok Sujdu, a generálmajor Hannibal, ktorý žil v Pskovskom okrese. Bratia Puškinovci bývali hosťami u generála morského delostrelectva a brat Vasilij Lvovič, ktorý sa venoval básnictvu, dokonca ospieval Sujdu a jej vlastníka. A ich otec, černocho, vlastne nebol komorníkom, ale najskôr priateľom cára Petra, a ak ním predsa bol, stále mal aj hodnotu veliaceho generála. Hannibal bolo hrdé meno. Nadežda Osipovna bola navyše veľmi pekná. Sergej Lvovič sa do nej šialene zaľúbil, začal jej dvoriť podľa všetkých zvykov dobrých kruhov a vôbec sa s ňou nemienil oženiť. Predsa ju však veľmi skoro požiadal o ruku, hoci si ešte stále myslel, že sa nebude ženiť, a nečakane dostal súhlas krásavice.

Napriek zamotaným rodinným pomerom priniesla majorovi malú dedinku v Pskovskej gubernii; naznačili mu aj to, že po otcovej smrti dostane veľkú susednú dedinu. Hoci jej otec nebol lotor v pravom zmysle slova, rozhodne to bol krajne ľahkovážny človek – opustil svoju ženu pre jednu pskovskú zvodkyňu, ktorá si ho ulovila a obrala do poslednej košeľe; a nielen jeho, ale aj jeho rodinu, dokonca aj brata. Bol podivuhodne márnوترatným človekom, priam nepriateľom peňazí, celý čas akoby letel dolu svahom a nemal čas zastaviť sa. Keď sa objavili peniaze, hneď za ne nakúpil zlaté a strieborné servisy pre zvodkyňu. Záležitosť s dvoma ženami, z ktorých každá pokladala jeho a tú druhú za párik zločincov, zabrala väčšinu jeho života; súdny spor s tou druhou sa vliekol aj teraz. Stará zvodkyňa sa raz stretávala s Osipom Abramovičom, inokedy od neho odchádzala, a v oboch prípadoch žiadala peniaze. Šírili sa reči, že vo svojej dedine, v Michajlovskom, trávi dni v nerestiach na starca neuveriteľných. Vedľa Michajlovského sa nachádzala dedinka Kobрино, veno mladej Afričanky.

Cárovná Jekaterina umrela. Gardové pochabosti stíchli. Mladým sa narodila dcéra Oľga. Z Peterburgu pricestovala na návštevu mamička Mária Alexejevna. Keď sa Sergej Lvovič uvidel ženatý, odišiel do výslužby. Mal dvadsaťdeväť rokov. Rodinný dom si predstavoval takto: zaras-

tený brečtanom, s bielymi stĺpmi (nech sú hoci drevené). A tu prvýkrát neurčito pocítil, že je nespokojný so životom – ukázalo sa, že málo rozumie výberu a usporiadaniu svojho domova a šťastia. Dom bol prenajatý, príležitostný a začal sa prechodný život. Ani usadlosť, ani Moskva, ani predmestie – nijaký dom, ale krídlo, ktoré lajdácky postavili anglickí kupci a ktoré malo slúžiť ako úrad. Terajší panovník mal drsnú povahu, Angličanov nemal rád – dom predali úradníkovi a odišli. Sergej Lvovič nenávidel starosti akéhokoľvek druhu. Dom si hneď prenajal. Našťastie bol lacný.

Z mládeneckého života mu zostala klietka s papagájom a ešte jedna s kanárikom, no spôsob života sa prudko zmenil. Pred mesiacom sa mu narodil syn, ktorému dal na pamiatku svojho starého otca meno Alexander.

Po krstínach sa chystal usporiadať kurtag³, ako sa hovorilo v garde, – skromné stretnutie s ľuďmi milými jeho srdcu, ako by povedal teraz.

3

Mária Alexejevna mala od rána plno starostí. Chystala sa privítať hostí a rodinu svojho zat'a a obávala sa, že urobí nejakú chybu. Boli to ľudia z hlavného mesta, moderní, a jej chýbala tá uhladenosť v správaní. Upratovali sieň, leštili kriedou rodinné svietniky, vymetali smeti z predizby. A smeti bolo veľa.

V hĺbke duše pokladala za podstatné a vôbec hlavné miesto svojho života mesto Lipeck, neďaleko ktorého sa nachádzala usadlosť jej otca a v ktorom žila ešte ako dievča. Mesto bolo čisté, hlavné ulice vysadené dubmi a lipami. Hrušiek a višní celé hory. Dievky vo vestách a vyšívajúcich košeliach. A lipy práve v tom čase kvitli; šírla sa z nich sýta, príjemná vôňa. V lete tam prichádzali najlepšie, najkrajšie oblečení, vysoko postavení ľudia z hlavných miest, aby sa vykúpali v lipeckom bahne. Do zlievarní posielali najlepších a najuhladenejších delostreleckých dôstojníkov z hlavného mesta. A keď sa vydávala, všetky jej závideli, hoci sa tvárili, že im je to ľahostajné, dokonca sa smiali, že ide za černocho. Slúžil pri morskom delostrelectve, bol veľmi milý, celý ako na strunách, vášnivý

³ Prijatie (od franc. courtage)

a pripravený urobiť pre svoju nevestu čokoľvek. No ukázalo sa, že je to lotor.

Keď ju grobiansky opustil, s malou dcérkou v náručí, bez akejkoľvek obživy, odišla do dediny k rodičom; no jej otec bol už starý, černocho, čo sa vopchal do jeho rodiny, mu pokazil život, zomrel na srdcovú porážku. Tak sa černocho stal dvojnásobným lotrom.

Po otcovej smrti žila Mária Alexejevna so svojou matkou a malou dcérkou v krutej chudobe. Niekedy nemali v dome kúska suchého chleba. Čeľaď od nich utekala, lebo sa bála, že zomrie od hladu.

A Mária Alexejevna, ktorá musela potom, keď nebola ani vdova, ani vydatá, žiť s dcérkou v dedine Sujda pri Sankt Peterburgu, kde bývala a stravovala sa u svokra černocho, neskôr v Peterburgu a nakoniec v Moskve, pokladala všetky tieto miesta za nestále a neopodstatnené a nebývala tam. Navykla si bedáriť. U svokra v Sujde bývala v podkroví. V Peterburgu mala vlastný domček v Preobraženskom pluku. Potom ten dom predala a presťahovali sa s Nadeždou do Izmajlovského pluku. Jej bratia boli dôstojníci, muž – i keď ničomník – námorný delostrelec a ona sa cítila ako vojenská dáma. Žila ako za pochodu: vstávala za zvuku bubnov, trubač ju volal na obed. Popod okná rinčali šable, štrngali ostrohy. S dcérou vstávali neskoro, sedeli pri okne a pozerali sa na okolo-idúcich.

Nadežda podrástla. V Izmajlovskom pluku požiadal o jej ruku nepokrvný príbuzný, gardový dôstojník, kapitán-poručík. Mária Alexejevna bola rodená Puškinová a Sergej Ľvovič prichodil jej druhostupňovým bratancom a údajne to bol zámožný človek. Ponuku, samozrejme, prijali. Mladí sa presťahovali do Moskvy, teraz k nim prišla na návštevu – podľa starých zvyklostí – a opäť sa dostala do podkrovia, ako kedysi u svokra černocho, ibaže tentoraz s vnučkou Oľgou.

Mária Alexejevna videla mnohých ľudí, zvykla si chlácholiť a zahrievat' úradníkov, s ktorými sa musela babrať počas súdneho sporu so zločinným manželom bigamistom, vážiť si ľudí, čo jej poskytovali prístrešie a nehu, a bála sa, aby ju neodsúdili a nemali za chudobnú. Do módy prišlo vzdelanie, bledá farba, všetko sa zmenilo.

Ale Lipeck vraj ďalej stojí, tak ako doteraz.

Mala teraz na starosti celé zaťovo hospodárstvo, neveľké, no ťažko

zvládnuteľné. Služobníctvo nie veľmi početné, ale neposlušné. Prerástlo im cez hlavu. Kuchár Nikolaška je opilec a darebák. Všetci sú leniví ako muchy, ruky im visia ako korbáče. A všetci do jedného klamú. Ešte šťastie, že si so sebou priviezla zopár ľudí z vlastnej čľaďe – osvedčenú daďu, pestúnku Arišku. So ziskom to bolo v tie roky proti očakávaniu biedne. Mária Alexejevna neskrývala svoje sklamanie: vôbec sa nedalo posúdiť, či je Sergej Lvovič bohatý alebo chudobný. Tisíc duší – to sa ľahko povie! Ale v dome nielo cukru a v obchode sú zadĺžení. Všetko ležalo na jej pleciah, Sergej Lvovič iba strichol na chvíľu, kedy by sa mohol vyšmyknúť z domu. A Nadeždine zvyky sa jej nepáčili, neverila, že by si dokázala usporiadať život. U svojej dcéry si neraz všimla črty, ktoré nezdedila po nej; tvárou sa podobala na svojho otca, černocha, aj dlane mala tmavé, žlté. A k tomu akýsi cudzí, nelípecký chlad: ľahostajnosť a lenivosť. Celé dni chodí v hrubom plátne, obhrýza si nechty a potom človeka pošťipe ako mucha, všetko je hore nohami. Nábytok premiestňuje, ľudí poučuje, obrazy vešia, taniere rozbíja.

Ale Lípeck vraj ďalej stojí, tak ako doteraz.

– Ariška, zabehni do kuchyne! Pozrieť, či Nikolaška upiekol prasiatko! Šampanské daj do ľadu, hlupaň!

4

Prví prišli svoji, Puškinovci. Sestra Lizaňka s mužom a sestra Annette. Mária Alexejevna ich nemala rada a nevydržala dlho počúvať, keď sestry tárali. Lizaňka bola podľa nej plytká. Vybrala si muža, ktorý bol oveľa mladší než ona; Mária Alexejevna mimovoľne porovnávala Sonceva a Sergeja Lvoviča a ukázalo sa, že Soncev je lepší. Bol trochu tučný, prívetivejší a pokojnejší ako major – neuteká z domu. Nie je švihák, ale je milý – kučeravý ako baranček. Matvej Michajlovič Soncev bol naozaj kučeravý podľa poslednej módy – à la Marcus Aurélius. Avšak Annette, Annu Lvovnu, Mária Alexejevna nemala rada za jej falošnosť. Anna Lvovna mala už tridsať rokov (oveľa viac ako tridsať – vravela Mária Alexejevna), no ešte stále čakala ženíchov, skrášľovala sa a rozprávala snivo, spevavo. K Sergejovi Lvovičovi sa správala s obdivom, robila

si starosti preto, aký je bledý, a prosila ho, aby sa šetril. Nadežde Osipovne vozila suveníry, podľa Márie Alexejevny drobnôstky. Čačky-mačky.

Nakoniec sa Anna Lvovna, zdá sa, dočkala: Sergej Lvovič nedávno oznámil, že sa o ňu uchádza Ivan Ivanovič Dmitrijev, človek, ktorý je všetkým na očiach, peterburský básnik a riadny štátny radca. Mária Alexejevna im zablahoželala, no tajne tomu neverila. Keď prišli sestry na návštevu, často vyšla von niečo urobiť okolo gazdovstva, no v skutočnosti si chcela vydýchnuť.

– Nezmysly, – povedala ticho a vrátila sa.

Vasilij Lvovič so ženou prišli vo skvelej, lakovanej bričke, ktorá vydávala zvuk ako zvon. A Mária Alexejevna ožila. Mala rada tú dvojicu. Vasilij Lvovič, ktorý mal rýchle pohyby a vždy bol pripravený na rozhovor a zábavu, efeméra, sa tentoraz zjavil vo všetkej nádhere: účes à la Duroc⁴ a napriek ťažkým časom dost' bohaté žabó. Inak to svoje žabó skrýval pod plášťom. Mímochodom, plášť ukrýval aj jeho postavu – Vasilij Lvovič veľmi dobre vedel, že má šikmé brucho a tenké nohy. Ale vedľa neho sedela žena, ktorou sa pýšil väčšmi než svojím titulom básnika, rodokmeňom a bričkou, podmanivé stvorenie, jeho žena Kapitolina Michajlovna. Viezli sa, vzbudzujúc všeobecnú pozornosť.

Vasilij Lvovič si to uvedomoval a do konca Basmannej ulice si zachoval na tvári tajomný a ľahostajný výraz. A len vtedy, keď boli domy horšie a stretávali menej významných ľudí, si dovoľil niekoľkokrát sa obzrieť nabok a videl, že pozornosť patrí len a len jeho žene a vôbec nie jemu.

– Mon ange⁵, mon ange, – zabľabotal roztrpčene, no zároveň nadšene, – zakryte si plecيا, fúka vietor...

A sám jej prehodil šál cez plecيا.

Pri stretnutí s Kapitolinou Michajlovnou sa Mária Alexejevna vždy usmievala, prižmurovala oči, ako to robili v Peterburgu pred tridsiatimi rokmi, keď chceli vyjadriť náklonnosť.

O Kapitoline Michajlovne sa rozprávalo všeličo a v garde ju volali Kirké, no hoci Mária Alexejevna pokladala všetkých mužov za dare-

⁴ Géraud Duroc (1772 – 1813) – Napoleonov generál, ktorý prišiel do Peterburgu s diplomatickou úlohou. Jeho šaty a účes vyvolali v prostredí ruskej šľachty vlnu napodobňovania. (Pozn. prekl.)

⁵ Môj anjel (franc.)

bákov alebo ľudí schopných dopustiť sa darebáctva, ženskú pochabosť neodsudzovala. „Mladosť – pochabosť,“ vravela a víťazoslávne stískala pery.

Hostí Mária Alexejevna a Sergej Lvovič vítali v salóne.

– Nadežda hneď príde, – povedala Mária Alexejevna a sestry sa urazili. Jedna mala v rukách suveníry. Bratia si začali polohlasne rozprávať jednu a tú istú historku: madam Šňu, majiteľka známej kaviarne, preslávená tým, aká je škaredá, minulý týždeň oslepla na pravé oko. Nejelov na ňu napísal improvizovanú báseň.

Báseň bola žartovná, nevhodná pre dámske uši. Zvýšili hlasy. Minulý týždeň v sídle Marfino u grófa Saltykova spieval Nikolaj Michajlovič vo svojom vaudeville, v interlúdiu, prológu, vo svojej vlastnej hre. Znamenite. Gróf ho vo všetkom poslúchal, včera prikázal meniť dekorácie na jediné slovo. Téma je, napokon, dosť jednoduchá: láska na dedine, rivalita, z armády príde dobrý muž, samotný gróf – všetci zatlieskali, keď vyšiel – a dá milencov dokopy. Ale ako je to všetko vyjadrené! Tie verše, tá melódia! V Peterburgu to už poznajú. Tance v ľahkých šatách zatancovali dievčatá neopísateľne. Stálo to desaťtisíc. Prvý z bratov netrpezlivo čakal, kým druhý zmĺkne, a napodobňujúc pohyb jeho pier, ako keby mu pomáhal skôr skončiť.

Sergej Lvovič badateľne prekážal Vasilijovi Lvovičovi, ktorý bol v Marfine osobne, a preto oveľa lepšie poznal všetky detaily predstavenia. Vasilij Lvovič chcel niečo povedať o názve, ktorý dal divadelnej hre Nikolaj Michajlovič, no Sergej Lvovič ho prerušil. Názov znel *Iba pre Marfino*. Vasilij Lvovič zlostne kýval na Sergeja Lvoviča, no potom sa poobzeral dookola a videl, že sú tam iba svoji. Zívol.

Do miestnosti ladne vošla Nadežda Osipovna, pobozkala sa so ženami. V rukách húžvala vreckovku; dlane a prsty mala pokryté „materinskými znamienkami“, žlté, akoby spálené – stopa po africkom dedovi.

Usmiala sa na Vasilija Lvoviča. A od toho úsmevu sa všetko zmenilo.

A Vasilij Lvovič, básnik, na ňu zaškúľil: znaleckým pohľadom prebiehal z bielych pliec svojej Kirké na opálené plecia švagriny.

Celý čas chcel povedať kompliment a napokon ho aj povedal. Vo svojich básňach sa snažil o logiku, a preto sa vyhýbal obrazom prírody; za svoju hlavnú prednosť pokladal to, že dokáže byť vtipný. Stačilo však,

aby videl krásnu ženu, a bol namätko – spomínal si na čiesi básne, madrigaly bez názvu, úryvky, možno aj na svoje vlastné. Vo veršoch aj v životote bol efemérou.

Služobníctvo zatiaľ prestieralo stôl v záhrade, pod lipou, ktorá bola dosť tenká.

Čakali dvoch dôležitých hostí: Nikolaja Michajloviča Karamzina a Francúza Montforta. Montfort alebo gróf Montfort, ako sám seba volal, bol ešte mladý a vždy veselý, bol to maliar a hudobník; pochádzal z mesta Bordeaux a do Moskvy prišiel nedávno. Oficiálne ho evidovali v suite vojvodu z Bordeaux, ktorý žil s bratom popraveného francúzskeho kráľa, Ľudovítom, v Mitave. Keď ich vyhnali z Paríža, žili v Rusku, využívajúc pohostinnosť imperátora Pavla alebo, ako vraveli vojaci, na cudzom chlebe.

Len čo vošiel Francúz svojou skackavou chôdzou a s posmešným pohľadom, obe sestry si našuchorili lokne a usmiali sa. Anna Ľvovna sa usmievala novým spôsobom: privrela oči a pohybovala perami, akoby niečo šepkala alebo žula čosi sladké. Potom povedala Márii Alexejevne, že sa hrozne hanbí pred týmito Francúzmi, lebo je nebezpečné s nimi nadväzovať vzťahy. Žena ani nevie, ako sa z nej stane la bête⁶. Márii Alexejevne sa jej úsmev zdal neprístojný. Vyšla za dvere a povedala nahnevane, ale potichu: „Chachacha!“ a vrátila sa.

Nikolaj Michajlovič Karamzin bol smutný. Mal na sebe jednoduchý odev.

– Šviháctvo teraz nie je obľúbené, – povedal ticho, – prišiel som k vám ako domov.

Len čo sa zjavil Nikolaj Michajlovič, všetci prešli vo dvojiciach do záhrady. Sergej Ľvovič odrazu zmizol; vrátil sa do svojej pracovne, odomkol kazetu; vybral z nej posledný zväzok bankoviek a zavolať na komorníka Nikitu.

– Nikiška, – povedal náhlivo, – máme málo vína, zabehni do krčmy, ktorú poznáš, a kúp jednu-dve-tri fľašky bordeaux, burgundského, čo sa nájde. Rýchlo! Ale si nezašpiň žaket.

Starostlivo upravil Nikitove čipkové manžety. Nikita mal oblečený sviatočný modrý žaket.

⁶ Husička (franc.)

– Baladu si nezabudol? Pamätáš si ju celú?

– Pamätám, prosím, – odvetil komorník Nikita, – ved' som ju sám napísal, a nie niekto iný.

Komorník Nikita bol spisovateľ; Sergej Lvovič nedávno zistil, že napísal dlhý veršovaný príbeh. Účes a nový žaket mu nesvedčali. Bol strednej postavy, trochu rapavý, svetlovlasý. A ohromujúco pokojný. Sergej Lvovič sa ním v ten deň plánoval blysnúť. Nikiškov veršovaný príbeh o zbojníkovi Slávikovi a Jeruslanovi Lazarovičovi bol zábavný. Sergej Lvovič ho nazval baladou a bál sa, či Nikita nezabudol text.

5

Pamätalo sa na všetko a mohli si vychutnávať pohodlie a príjemný rozhovor. V záhrade pod lipou sa cítili a správali prirodzene ako v samote na dedine.

Záhrada bola malá a práve to bola jej prednosť. Obrovské rozmery protirečili jednoduchosti a pravidelné záhrady už nepôsobili na obrazovtvornosť. Na okrúhlym stole stála dedinská kytica. Pred desiatimi rokmi by takú kyticu na stôl nepoložili.

Časy boli nepokojujúce a neisté. Každý túžil po dedinskom tichu a úzkom kruhu, lebo v širokom kruhu sa človek nemal komu zveriť. Záhrada, vždy čerstvé reďkovky, kozy, pohár hustej žltej smotany, voňavé maliny, skromné strapce jarabiny a dažďom umyté pohľady na dedinu – všetci si na to zrazu spomenuli ako na stratené detstvo, akoby prvýkrát objavili existenciu prírody. Ešte aj osud mešťana alebo príslušníka cechu sa zrazu zdal šťastným. Vlastný fliačik zeme, malý ovocný sad pri dome, v tanci na okne ružová netýkavka. Ako je možné, že si starí básnici nevšimli čaro takého života? Zamilovali si vojnu, oheň ľudskej národy a všeobecné zemetrasenie. A tieto domčeky pripomínali čisté klietky spevavých vtákov. Ale ved' také je ľudské šťastie.

Do módy vchádzala bledá farba a v ženských šatách prevládali jemné odtiene, lebo hrubé farby pripomínali všetko to, čomu by sa každý rád vyhovel. Ešte aj krása sa všetkým sprотивila. Zo skúsenosti vedeli, že je po-minuteľná. Pôžitok mali iba zo smútku. A kút záhrady v lete, tak ako kút

izby pred kozubom v zime, bol pre všetkých príjemným miestom, ktoré im vo fantázii celkom nahrádzalo svet. V móde boli jeux de société⁷ – hry, ktoré spetrovali čas. Hrali sa na hádanky, na rýmy, akrostichy, čím sa rozvíjal básnický talent. O dvorných záležitostiach hovorili ticho a o svojich len s povzdychom.

A predsa sa Sergejovi Lvovičovi zazdalo, že niečo zabudli pripraviť, kúpiť, na Máriu Alexejevnu sa nedalo spoľahnúť, na Nadine tobôž nie. Natoľko sa zaoberal tými myšlienkami, že si nevšimol, že striebro naozaj nikto nečistil a z dvoch krčahov dali na stôl ten puknutý.

No Nadežda Osipovna sa na všetkých usmievala a v úsmeve ukazovala biele zuby.

Upokojil sa.

„A rad zubov ako perly,“ pomyslel si Vasilij Lvovič v číhysi veršoch, „Kapa ich má menšie a slúžka Annuška zo všetkých najkrajšie.“

Vasilij Lvovič sa zhováral s Francúzom. Sloboda v zaobchádzaní, odhodlanosť na všetko a rýchla reč, pritom všetkom úplná zhovievavosť k ženskému pohlaviu – to všetko cítil bruchom, všetko mu bolo blízke, svoje. Asi pred dvadsiatimi rokmi bolo v Moskve aj v Peterburgu veľa Francúzov, ale čo to boli za Francúzi! Majiteľky obchodov s módnym tovarom, komorníci a les outchiteli⁸. Niektorí z nich boli zábavní. Teraz vďaka prevratu prišli naozaj urodzení ľudia, čo sa v Rusku zachraňovali, a keďže boli v núdzi a žili v ťažkých podmienkach, za sedem rokov si na nich pomaly zvykli a veľmi sa pred nimi neostýchali. Koniec koncov ste mohli zväbiť na obed aj skutočného princa. Teraz sa bojovalo so sansculottmi⁹, ktorí zase prišli do módy.

Ostatne grófova kamizola bola dost' ošúchaná, gróf obnosil všetky svoje šaty a jeho záležitosti boli zamotané. Cár začal v poslednom čase žgrlošiť a vzdorovať a suita, ba ani sám kráľ nemali peniaze. Vlastne gróf sa chystal na rozptýlenie dávať hodiny francúzskeho jazyka a ak bude treba, aj maliarstva či dokonca hudby. Sergej Lvovič prišiel k záve-

⁷ Spoločenské hry (franc.).

⁸ Učítelia – ruské slovo prepísané podľa francúzskeho pravopisu s určitým členom. (Pozn. prekl.)

⁹ Označenie pre chudobné obyvateľstvo miest za Veľkej francúzskej revolúcie (franc.).

Tu sa hovorí o vojne, ktorú v roku 1799 viedli Rusko, Anglicko, Rakúsko a Turecko proti Francúzsku.

ru, že gróf si bude chcieť požiť a vopred sa mu v duchu ospravedlnil, že nemá peniaze.

Hlavnou osobou, prirodzene, nebol gróf. Nikolaj Michajlovič Karamzin bol najstarší zo všetkých ľudí, čo sa tam zišli. Mal tridsaťštyri rokov, čo je vek začiatku zhasínania.

Čas páčiť sa je už preč,
ale nadchýnať sa krásou,
horieť, keď som pre svet zhasol,
veľmi nepekná je vec.

Vrásky ešte nemal, no na tvári, pretiahnutej a bielej, sa zjavil chlad. Napriek žartovnosti, napriek vľúdnosti ku štekľivkám, ako volal mladé ženy, bolo na ňom vidieť, že už toho veľa zažil. Svet sa rozpadal; všade v Rusku sa diali zvrátenosti, niekedy horšie ako francúzske zločiny. Dost' bolo snov o šťastí pre celé ľudstvo! Srdce mu zlomila krásna žena, ktorú mal rád. Po ceste do Európy sa stal chladnejším k priateľom. *Listy ruského cestovateľa* sa stali zákonom pre vzdelané reči a srdcia. Ženy nad nimi plakali.

Teraz vydával almanach, ktorý nazval ženským menom *Aglaja*. Čítali ho ženy a začal prinášať zisk. Všetko to boli iba maličkosti. Ale barbarská cenzúra obmedzovala aj v maličkostiach. Imperátor Pavol nesplnil očakávania, ktoré doňho vložili všetci priatelia dobra. Bol svojvoľný, zlostný a namiesto filozofov sa obklopil gatčinskými kapráľmi, ktorí vôbec nerozumeli kráse.

A jeho smútok vnášal do všetkého poriadok a miernosť. Ľudia sa s ním chceli zoznámiť, aby si upokojili srdce.

Puškinovcov volal svojimi nižnonovgorodskými priateľmi – vlastnil panstvá v Nižnonovgorodskej gubernii. Provinciálny, dedinský život zblížoval ľudí z hlavných miest.

Teraz mal nesústredené myšlienky. Hľadiac na domácu paniu rozprával Soncevoli o tom, ako vedľa milé ženy robiť z jednoduchého krásne, napodobňovať a pritom zostávajú samy sebou. Nadežda Osipovna bola oblečená podľa módy, do ľahkých bielych šiat s vysokým pásom a so stuhami uviazanými na uzol. Francúzi majú v móde zakázané napodobňo-

vat': z mužov ešte donedávna strhávali na uliciach okrúhle klobúky (à la jacobin¹⁰) a fraky, ale ženy zostali neporušené – a vysoký pás prebrali od neviazaných Francúzok. Tieto pochybné šaty boli väčšmi v móde ako ťažké dámske žakety, ktoré imperátor všemožne presadzoval a ktoré nosili dvorné dámy. A Nadežda Osipovna sa potešene začervenala.

A povedal o tom, čím žil a v čo dúfal všetky tie dni – o ceste do Karlsbadu a Pyrmontu. Bol chorý a chorému nezabránia, aby odcestoval liečiť sa. Moskovská klíma sa preňho stávala neprijemnou. Ale on nepovedal nič ani o Pyrmonte, ani o Karlsbade.

– Bože, – vzdychol, – predstavujem si št'astné podnebie Chile, Peru, Ostrova svätej Heleny, Bourbonu, Filipín, tie večne kvitnúce, večne plodonosné stromy, a tu v Moskve sa len-len že nezadusím od horúčavy.

A všetci si vzdychli nadšením tým, čo počuli, ako keby mali účasť na tomto pre všetkých dôležitom a príjemnom smútku. A Mária Alexejevna ihneď prikázala lokajovi Pet'kovi, aby priniesol osviežujúci nápoj.

Karamzin sa usmial tejto starosvetskej úprimnosti a zdalo sa, že pookriak. Obed sa skutočne vydaril. Sergej Lvovič sa oddal jedlu. Paštéta z diviny bola primerane horkastá. Lotor Nikolaška varil lepšie, ako varili v Anglickom klube. A keby zaňho ponúkli desať alebo pätnásťtisíc, Sergej Lvovič by ho nepredal; a keby ho aj predal, ľutoval by to. Jedol pomaly, s vášňou, znalecky.

Po obede, keď sa príjemne uvoľnili, prešli do salóna, aby tam strávili čas do večerného čaju. V temravej sieni trochu zapáchalo stuchlinou, ale Karamzin sa s úľubou poobzeral a poznamenal, že ich dom mu vždy pripomenie Londýn.

Sergej Lvovič, ktorý si nijako nemohol zvyknúť na svoj dom, hneď pocítil všetky jeho prednosti.

Pripravili sa petits jeux¹¹, hrali bouts-rimés: písali verše na dané rýmy. Boli to rýmy: nouveauté – répéter¹², avis – esprit¹³.

Karamzin, prirodzene, napísal čosi oveľa krajšie a rafinovanejšie než Vasilij Lvovič a oveľa múdrejšie než Montfort.

¹⁰ Na spôsob jakobínov (franc.)

¹¹ Hry (franc.)

¹² Novota – opakovať (franc.)

¹³ Názor – rozum (franc.)

Všetci nevdojak zatlieskali jeho štvorveršiu.

Montfort dost' dobre kreslil kučeravých amorov s lukom a šípom, čo sa podobali na Sonceva. Všetci ho poprosili, aby im predviedol svoje umenie, a on ochotne nakreslil Nadežde Osipovne do pamätníka slepého amora, vytlačil mu vypukliny rúk a nôh, urobil drobné kučery a vyznačil jamky v lícach.

Nie nadarmo ho Vasilij Lvovič prosil, aby nakreslil amora. Počul o tých venovaniach: na návšteve u jednej krásnej ženy Karamzin s povolením domácej panej popísal ceruzkou mramorového amora, čo stál v izbe, od hlavy po päty. S ľahkým úsmevom si na tie verše spomenul a napísal ich okolo Montfortovho amora rôznymi smermi. Na hlavu:

Tam, kde hlava pracuje,
pre srdce je práce málo;
z lásky sotvačo sa stalo;
láska iba slovom je.

Na pásku cez oko:

Láska je slepá pre svet –
bohatý, bez hraníc.
Vidí svoj vzácny predmet
a inak vôbec nič.

A nakoniec na prst, ktorým amor hrozil:

Odmena za skromnosť sa schová:
buď šťastný – ale ani slova!

Vasilij Lvovič sa zakolísal od spokojnosti. Tá ľudskosť a uhladenosť ho očarovali a páčili sa mu. Hoci sa už pri pohľade na svoju Kirké triasol od nadšenia a od hrôzy, zároveň sa dopúšť'al nezbedností so sedliáčkami aj u kupliarky Pankratievny – v láske mal rád prstonárodný tón, no pri tom všetkom sa snažil zachovať prísne tajomstvo a bol skromný. Hneval sa na brata, že v izbe nemá mramorového amora; pamätal si ešte zo-